

Workshop burgerschap bij kleuters

Symposium Jonge Kind

27 januari 2026

3. Burgerschap bij kleuters

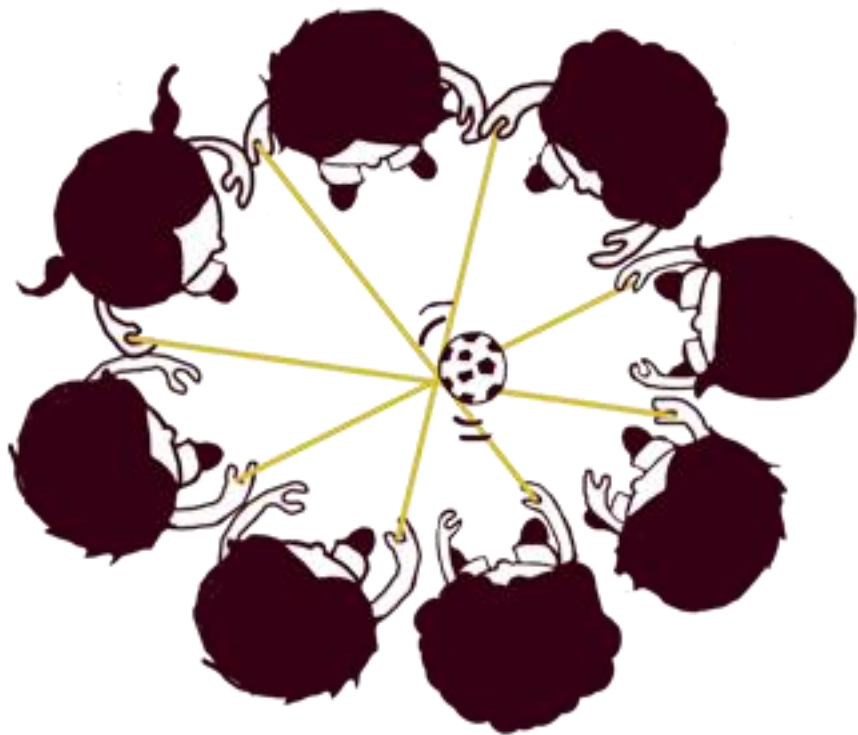

Binnen je thema's ben je vast (bewust of onbewust) met dit onderwerp bezig, ook al kun je denken dat de leefwereld van de kleuter nog vrij klein en overzichtelijk is. Juist onderwijs aan kleuters biedt vele kansen om met burgerschap aan de slag te gaan.

In deze workshop gaan we verkennen wat de burgerschapsopdracht voor een school inhoudt en maken we de vertaalslag naar kleuters. Hoe zorg je voor een doelgericht, samenhangend en herkenbaar aanbod, al vanaf de kleuters? Daarnaast worden de hulpmiddelen besproken die Gouwe Academie heeft ontwikkeld. In een brainstormsessie bedenken we binnen een thema activiteiten rondom burgerschap, en zetten we deze eenvoudig weg in je themaplan. Zo kun je morgen al aan de slag met burgerschap bij je kleuters!

Wat is burgerschap?

Burgerschap....

“... stimuleert de brede vorming van leerlingen, zodat ze zich kunnen ontwikkelen tot **verantwoordelijke en kritisch denkende burgers.**”
– kerndoelen primair onderwijs, SLO, december 2025

“Burgerschap is zorgen voor jezelf, voor elkaar en voor de aarde”
- Stichting Vredeseducatie, congres burgerschap 13 maart '24

“Bij burgerschap staat het (leren) functioneren in de democratische rechtsstaat centraal.”
“Met actief burgerschap worden de bereidheid en het vermogen bedoeld om deel uit te maken van de Nederlandse samenleving en daaraan een **actieve bijdrage** te leveren.”
- Remmert Daas (UvA), webinar ‘burgerschap meten’ 18-11-24 van het expertisepunt burgerschap

slo.nl/thema/meer/basisvaardigheden/burgerschap/

Wat zijn basisvaardigheden burgerschap?

Basisvaardigheden burgerschap zijn sociale en maatschappelijke vaardigheden die leerlingen helpen om **actief deel te kunnen nemen aan de samenleving**. Het gaat om het verwerven van kennis en **vaardigheden en het toepassen van die kennis en vaardigheden** in het leven van alledag.

Sinds 2021 is er een nieuwe wet van kracht. Volgens deze wet moeten scholen actief burgerschap en sociale cohesie bevorderen.

Burgerschap

Het vermogen om als persoon binnen een gemeenschap op een sociaal aanvaarde, verantwoordelijke manier te functioneren.

Burgerschapsonderwijs is leerlingen voorbereiden op hun rol in de samenleving.

Wettelijke burgerschapsopdracht

De wettelijke burgerschapsopdracht is een algemene opdracht aan de school

Onderwijsinhoud - Het onderwijs richt zich op...

- Het bijbrengen van respect voor en kennis van de **basiswaarden van de democratische rechtsstaat** (vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit).*
- Het ontwikkelen van **sociale en maatschappelijke competenties** die leerlingen in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de samenleving.
- Het bijbrengen van kennis over en respect voor **verschillen** tussen mensen, alsmede de waarde dat **gelijke gevallen gelijk behandeld** worden.

Schoolcultuur - Het bevoegd gezag draagt zorg voor...

- Een schoolcultuur die in overeenstemming is met de basiswaarden en waarin leerlingen gestimuleerd worden actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden.

Vorm

- Het onderwijs moet **doelgericht, samenhangend** en **herkenbaar** zijn.

Wettekst

3. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
 - a. het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
 - b. het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving; en
 - c. het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.
- 3a. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen.

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2021-320.html>

MEMORIE VAN TOELICHTING

Algemeen

1. Inleiding

Scholen in het funderend onderwijs brengen kennis en vaardigheden over die leerlingen nodig hebben voor het vervolgonderwijs en deelname aan de arbeidsmarkt. Minstens zo belangrijk is de maatschappelijke toerusting van jongeren. Daaronder valt ook het vormen van leerlingen van **nieuwsgierige kleuters tot betrokken burgers** die in staat zijn om op een volwaardige en verantwoordelijke manier deel te nemen aan de samenleving en een eigen positie in te nemen in die samenleving. Burgerschapsvorming is een kerntaak van iedere school.

Op **jonge leeftijd** spitst de ontwikkeling van competenties zich toe op de begeleiding bij de **sociale en emotionele ontwikkeling**, en naarmate leerlingen ouder worden komen daar complexere maatschappelijke vraagstukken bij. Leerlingen leren op school samen te werken en te leven, om te gaan met maatschappelijke spelregels, hun eigen identiteit te ontwikkelen, hun mening te vormen en die van anderen te respecteren.³⁵ Ook leren zij om zelfstandig politieke en maatschappelijke vraagstukken kritisch te doordenken teneinde een eigen geïnformeerde positie in te kunnen nemen. Ook het in aanraking komen met leerlingen met andere manieren van denken leert leerlingen over het belang van verdraagzaamheid, wederzijds respect en tolerantie. Het ontwikkelen van de eigen identiteit, waardoor leerlingen leren reflecteren op eigen idealen, normen en waarden en hun positie in de samenleving, is een voorwaarde voor het kunnen bijdragen aan de samenleving. Het onderhavige voorstel betekent op dit punt voor scholen dat zij op samenhangende en doelgerichte wijze aandacht besteden aan (het oefenen met) sociale en maatschappelijke competenties zodat leerlingen het vermogen ontwikkelen aan de samenleving een bijdrage te kunnen en willen leveren. Scholen zijn op grond van dit voorstel vrij in de wijze waarop zij het ontwikkelen van voornoemde competenties bij leerlingen vormgeven. De inspectie zal derhalve terughoudendheid betrachten ten aanzien van het toezicht daarop.

Inspectie van het Onderwijs
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Onderwijsinspectie

Drie invalshoeken:

- ▣ Inhoud: basiswaarden & sociale en maatschappelijke competenties
- ▣ Vorm: Doelgericht, samenhangend, herkenbaar en inzicht in de resultaten
- ▣ De school als oefenplaats

<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap/wettelijke-opdracht>

Invalshoek 1: inhoud

Waarden van de democratische rechtstaat

Vrijheid

Vrijheid van meningsuiting
en autonomie

Gelijkwaardigheid

Gelijkheidsbeginsel en afwijzen
van discriminatie

Solidariteit

verdraagzaamheid, begrip,
verantwoordelijkheidsbesef
en afwijzen van onver-
draagzaamheid

Basiswaarden democratische rechtsstaat

Vrijheid

vrijheid van meningsuiting
bevordering van de autonomie

Gelijkwaardigheid

gelijkheidsbeginsel
afwijzen van discriminatie

Solidariteit

verdraagzaamheid
begrip/ respect
verantwoordelijkheidsbesef
(afwijzen van onverdraagzaamheid)

Competenties om deel te kunnen nemen

OR2. Sociale en maatschappelijke competenties

De leerlingen behalen **sociale en maatschappelijke competenties** op het niveau dat ten minste in overeenstemming is met de verwachtingen van het **vervolgonderwijs en de maatschappij**.

Basiskwaliteit

De school heeft een goed beeld van de kenmerken van haar leerlingenpopulatie en heeft ambitieuze verwachtingen over het niveau dat de leerlingen voor de sociale en maatschappelijke competenties kunnen bereiken. Ze neemt de aansluiting op het vervolgonderwijs en de maatschappij als uitgangspunt voor de competenties voor leerlingen.

De school onderbouwt welke resultaten ze op dit gebied wil bereiken. De school brengt de resultaten op een betrouwbare en inzichtelijke manier in kaart. De school spant zich zichtbaar in om ervoor te zorgen dat leerlingen die de school verlaten daaraan voldoen. Daarmee laat de school zien dat zij haar doelstellingen voor deze competenties behaald heeft.

Overzicht kerndoelen burgerschap

Domein

Democratische oefenplaats

Kerndoel 19

De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats

A Sociale en maatschappelijke competenties

Domein

Samenleven in een democratische rechtsstaat

Kerndoel 20

De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat

A Basiswaarden van de democratische rechtsstaat

B Diversiteit in de samenleving

Domein

Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid

Kerndoel 21

De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid

A Democratische betrokkenheid

B Maatschappelijke betrokkenheid

Invalshoek 2: vorm

- Doelgericht
 - Samenhangend
 - Herkenbaar
-
- Inzicht in de resultaten

Invalshoek 3: De school als oefenplaats

- ▣ Veilig pedagogisch klimaat
- ▣ Bevorderende schoolcultuur
- ▣ Burgerschap is zichtbaar/merkbaar
- ▣ Monitoren van burgerschapscompetenties

Waarom monitoren?

- Monitoring helpt scholen om hun onderwijs af te stemmen op wat leerlingen al kunnen;
- Monitoring draagt bij aan het verbeteren van het onderwijs;
- Monitoring maakt mogelijk om verantwoording af te leggen.

Burgerschap binnen

Burgerschapsmodel	Kenmerken	Kenmerken vragenlijst in Zien!
Burgerschap Zien!+ 	- Gekoppeld aan de Zien!-competenties	- Compacte vragenlijst met 13 stellingen. - Versies voor onder-, midden- en bovenbouw.
Burgerschap o.b.v. leerlijn SLRO 	- Burgerschapscompetenties verdeeld over zes thema's: samen, verschillen, schepping, digitaal, democratie, wereld. - Doelen op het gebied van kennis, vaardigheden en attitude - Koppeling met de democratische basiswaarden - Christelijke lijn, passend bij SLRO-leerlijn	- Uitgebreide vragenlijsten, 29-53 stellingen - Versies voor leerjaar 1-2, 3-4, 5-6 en 7-8. - Kennis, vaardigheden en attitude worden bevraagd.
Themalijst Burgerschap	- Burgerschapscompetenties verdeeld over zes thema's: samen, verschillen, duurzaamheid, digitaal, democratie, wereld. - Doelen op het gebied van kennis, vaardigheden en attitude - Koppeling met de democratische basiswaarden	- Uitgebreide vragenlijsten, 27-44 stellingen - Versies voor leerjaar 1-2, 3-4, 5-6 en 7-8. - Kennis, vaardigheden en attitude wordt bevraagd.

Twee (drie) opties voor burgerschap, in Zien!+

Vragenlijst / indeling op basis van Zien! (stuur)

Vergelijken van de Zien! competenties in de diverse contexten met elkaar:
Lukt het de leerling om het gedrag te laten zien in het omgaan met activiteiten? En met media? En in de maatschappelijke competentie?

Vragenlijst / indeling op basis van

- leerlijn SLRO (christelijke versie)
- themalist burgerschap (identiteitsneutraal)

Scholen die de SLRO-leerlijn of themalist als aanbodlijn gebruiken, kunnen binnen Zien! monitoren in welke mate de leerlingen over de vaardigheden beschikken. Het doel van monitoren is primair om het aanbod nog beter te kunnen afstemmen.

		ONTWIKKEL- VOORWAARDEN			GEDRAGS- REGULEREND: RUIMTE- NEMEND	GEDRAGS- REGULEREND: RUIMTEGEVEND			REFLECTIE EN PLANNEN	DENK- VAARDIGHEDEN						
		Welbevinden	Betrokkenheid	Veiligheidsbeleving	Aantasting Veiligheid	Initiatief	Autonomie	Inlevingsvermogen	Flexibiliteit	Impulsbeheersing	Plannen en organiseren	Zelfinzicht	Creatief denken	Kritisch denken	Analytisch denken	
☐ Alles selecteren		Gemiddelde score														
		3,6	2,9	3	3,3	2,3	3,3	2,6	2,3	3,4			2,7	2,5	2,7	2,5
		0	0	0	0	0	0	0	14	14	0	0	0	0	0	0
		0	28	42	16	66	16	28	42	14			33	50	33	66
Klik om een plan voor de geselecteerde leerlingen te maken ➔																
4 ▶	☒ Esmees Vaders	4	3	3	3	3	3	3	3	3			3	3	3	3
6 ▶	☒ Esmees Vaders	4	3	3	3	3	3	3	3	3			3	3	3	3
☐ Özlem Adsiz ▶	☒ Esmees Vaders	4	3	3	3	3	3	3	3	3			3	3	3	3
☐ Vincent van den Beukel ▶	☒ Esmees Vaders	4	3	3	3	3	3	3	3	3			3	3	3	3
☐ Daan de Vos ▶	☒ Peter de Vries	4	3	3	3	3	3	3	3	3			3	3	3	3
	☒ Daan de Vos	3	3	3	3	3	3	3	3	3			3	3	3	3
☐ Jorian Top ▶	☒ Esmees Vaders	4	3	3	3	3	3	3	3	3			3	3	3	3

Mentorgroepen:

☐ 1A (Leeuwenbrug)

☐ 1A (Vanenburgerallee)

☐ 1B (Leeuwenbrug)

☐ 1C (Leeuwenbrug)

Afhaldatum:

01-08-2021

31-07-2022

☐ Alles selecteren

Toon lijsten van:

☒ mentor

☒ docent

☐ ouder/voogd

☐ overige betrokkenen

☐ plan groepje

Gemiddelde score

Percentage afnames in paars

Percentage afnames in oranje

Klik om een plan voor de geselecteerde leerlingen te maken >

☐ Özlem Adsiz ▶

☐ Christian Bark ▶

☒ mentor

☒ mentor

☒ leerling

☒ Toon gemiddelde scores per afname

Handelingsplannen >

	SAMEN	VERSCHILLEN	SCHEPPING	DIGITAAL	DEMOCRATIE	WERELD	
	Samen - kennis Samen - vaardigheden Samen - attitude	Verschillen - kennis Verschillen - vaardigheden Verschillen - attitude	Schepping - kennis Schepping - vaardigheden Schepping - attitude	Digitaal - kennis Digitaal - vaardigheden Digitaal - attitude	Democratie - kennis Democratie - vaardigheden Democratie - attitude	Wereld - kennis Wereld - vaardigheden Wereld - attitude	
	3,0 3,3 3,3	3,0 3,0 1,7	3 3,5 2,2	3,2 3,3 1,7	3,3 3,3 1,7	3,3 3,3 3,3	2,7 2,7 2,7
	0 33 33	0 33 33	0 33 33	0 33 33	0 33 33	0 33 33	0 0 0
	0 0 66	33 33 0	33 33 66	33 33 0	0 0 0	0 0 33	100 0 0
	3,5 3,5 3	3,5 3,5 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3
	3,5 3,5 3	3,5 3,5 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3
	3,5 3,5 3	3,5 3,5 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3
	3,5 3,5 3	3,5 3,5 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3	3 3 3

alibi (root)

Demo instelling

CockpitPage

Thema's rondom burgerschap

Welk thema of themawEEK kun je bedenken die je kunt opzetten als burgerschaps-thema?

Routines/automatiseren Iedere dag een verhaalsom- tekening erbij som op het bord. (gaat over: bomen, het tuincentrum, tuintjes, rommel) Planten water geven met een maatbeker ☐ 2b - *INHOUD: halfvol inschenken van een beker Dagen van de week, maanden seizoenen ☐ 2a - *TIJD: oefenen met de seizoenen van het jaar Themawoorden klappen ☐ 2a - *TAALBEWUSTZIJN: woorden in klankgroepen klappen Evaluatiekring na spel. Elke dag automatiseren van erbij/eraf sommen (groep 3)	Themaplan 2a/3a Winkelhoek (Huishoek) Tuincentrum met o.a.: Bomen, planten, bollen, zaden, stekjes Betalen met munten van 1 en 2 euro en briefjes van 5 en prijskaartjes laten maken. Getallenrek erbij gebruiken. Sorteren van de verschillende bomen en planten. Op soort, lengte, enz Dagritme kaarten maken: Wat moet er elke dag gebeuren in het tuincentrum? www.jufjanne.nl	Thema: We werken aan een groene buurt Groep: 2/3 Periode: sept/okt. 2024 Onderzoekhoek/excursies Rondwandeling door de buurt. Waar zou meer groen kunnen komen? Opruimen in de buurt (afvalprikkers+zakken) Tips geven aan bewoners in de buurt om hun tuin groener te maken en hulp aanbieden. Welke bomen/ planten staan er in de buurt van de school. (breng ze in kaart) Bezoek een tuincentrum Wat gebeurt er in de herfst met de bomen? Laat een hovenier komen en vertellen over zijn vak. 	Leer- en ontwikkelingslijnen 4-7 jaar Product van Groene Academie Lees-, luister-, schrijfhoek Informatiekaarten maken over bomen: tekenen/schrijven: Rubriceer ze, geef ze een nummer. Boeken en teksten over bomen en planten Luisterboeken Woorden na laten schrijven stampelen: https://jufanja.eu/wp-content/uploads/2023/04/woordkaarten-de-moestuin.pdf Letters van de bomen herkennen en bij de juiste boom plaatsen Bij een prentenboek je eigen verhaal maken Dingen maken voor het tuincentrum: naamkaartjes planten, advertentie, poster	Motoriek 2 - KLIMMEN: klimt binnen een klautercircuit op verschillende hoogtes 2 - HUPPELEN: huppelt 2 - BALANCEREN: loopt over een schuin smal balanceervlak (evenwichtsbalk) zonder evenwichtsverstoring 2 - BALANCEREN: balanceert over een wip zonder evenwichtsverstoring 2 - HINKELN: hinkelt 10 keer op voorkeursbeen 2 - VRIJ SPRINGEN: loopt via een bank omhoog en springt in een doorgaande beweging en komt met 2 benen tegelijk op de grond 2 - STEUNSPRINGEN: voert de hazensprong op de bank uit 2 - STEUNSPRINGEN: voert de wendsprong op de bank uit 2 - LOOPSPRINGEN: springt vanuit een doorgaande beweging over lage hindernissen in een parcours 2 - TOUWTJE SPRINGEN: springt in een touw gedraaid door de juf 2 - MIKKEN: gooit van een grotere afstand (2 - 2,5 meter) een pittenzak/bal tegen een hoog hangende en kleinere krant 2 - MIKKEN: gooit van een grotere afstand (2 - 2,5 meter) met een bal pilonnen omver 2 - MIKKEN: mikt een bal of pittenzak vanaf een grotere afstand in een kast
Spel 2a - HANDELEN: maakt samen plannen voor spelscenario's 2a - ROLGEBRUIK: speelt interactief rollenspel binnen de afspraken 2a - SPELVERHAAL: kan meerdere rollen aannemen binnen thematisch rollenspel ☐ 3a - *SPELVERHAAL: samen opbouwen van een spelscript en bedenken van spelregels Spelscript maken voor het aanleggen van een tuin (tijdens buitenspelen) of het werken in het tuincentrum.	Bouw-/constructiehoek Plattegronden van steden/ wijken laten maken. En daarbij goed nadenken over een stuk groen. Kunstgras toevoegen. Hoe groot kan dat worden? Tuinentwerpen laten maken en nabouwen. Voorbeelden van eigen tuin mee laten nemen Met 20 tegels (vierkantjes) 2 tuinen aanleggen. En hekjes of schutting er omheen zetten (hoeveel paaltjes heb je nodig) 	Themahoek/leidende activiteit We starten het thema met het boek 'Tim op de tegels'. De buurt wordt steeds groener en de tegels worden eruit gehaald. Maar hoe moet dat met Tim? Hij moet van zijn vader op de stoep blijven. Hoe eigenwijs is Tim? https://www.youtube.com/watch?v=Xrk9d6jTrRI Waarom is een groene buurt belangrijk? Maak een tuincentrum. Waar herken je een boom aan. Blad, nerven, naam van de boom Waarom heb je bomen/groen nodig? Zaai pitten/zaden/vruchten en kijk of het opkomt.	Sensomotorische hoek Richt de zandtafel zo in dat ze er tuintjes kunnen aanleggen. Zorg voor houten schijfjes, hekjes, kunstgras, bloemetjes. Je kunt ook splinterwten of groene rijst gebruiken. Pincetten om de motoriek mee te oefenen. 	
SEO besef van zichzelf/ omgaan met zichzelf besef van de ander/ omgaan met de ander/ keuzes maken Wie ben jij? Ben jij ook wel eens eigenwijs? Wanneer mag je dat zijn? Burgerschap: Heb jij een taak in je eigen tuin? Wat doe je dan? In welke buurt woon je? Hoe zorg je samen voor de buurt?	Muziek Doe een tegeldans: zet de cijfers waarop je moet dansen op de tegels. Maak een muziekpaneel op het plein, waarop ze muziek kunnen maken met buizen, belletjes, klankstaven, e.d. Herfstliedjes Zo gaat mijn gietertje Kinderboekenweek-lied	Rekenhoek/ICT-hoek Staaftogrammen maken: Bomen thuis in de tuin/ in de omgeving van school. Bladeren die gevallen zijn op het plein tellen Rommel wat gevonden is in de buurt Aan de slag met de plattegrond van de buurt Openingstijden tuincentrum (klokkijken), bord maken voor op de deur bij de winkel. Apps downloaden waarbij ze een tuinentwerp kunnen maken en kunnen leren van planten en bomen.	Beeldende activiteiten Bomen, bloemen en planten laten maken voor de verkoop in de winkel Groepswork: Op een plattegrond ontwerpen hoe (groen) je de buurt wilt. ☐ 2a - *CONSTRUEREN: vouwen van 16 vierkantjes Vouw een huisje en maak daar een tuin omheen. Hoe groeit een zaadje uit tot plant/bloem?	Fijne motoriek 2 - Maakt fijne bewegingen vanuit pols 2 - Opponeert met de duim flexibel tegen vingers (maakt een rondje met duim en andere vingers) 2 - Maakt onafhankelijke bewegingen met de hand (bijv. éne hand op de knie slaan, andere hand op de schouder) 2 - Laat duidelijk een voorkeurshand zien 2 - Maakt bewegingen die over de middenlijn gaan rond 6/6,5 jaar (bijv. sla met je linkerhand op je rechterknie e.d.)

Thema's rondom burgerschap – brainstorm 1

- Wij werken aan een groene buurt
- Kringloopwinkel (laatste dag ouders de (zelfgemaakte) spullen kopen, geld naar goed doel)
- Prentenboeken van Rikki (sociaal emotionele ontwikkeling)
- Zorgcentrum (ik zorg voor opa & oma)
- Hulpdiensten (politie, brandweer, wegenwacht, knrm)
- De fiets (fietsenmaker, oude fietsen repareren: alle kinderen in NL een fiets)
- Wonen (andere culturen)
- Projectweek (door de hele school) over de werelddelen
- Familie (van jong tot oud; opa& oma middag)
- De baby (kraamverzorgster, consultatiebureau, wasbare luiers)
- Kunst (naar het museum)
- Ik ga op reis
- Ik woon op de aarde en in de wereld (rond pinksteren)
- Ziek zijn
- De markt

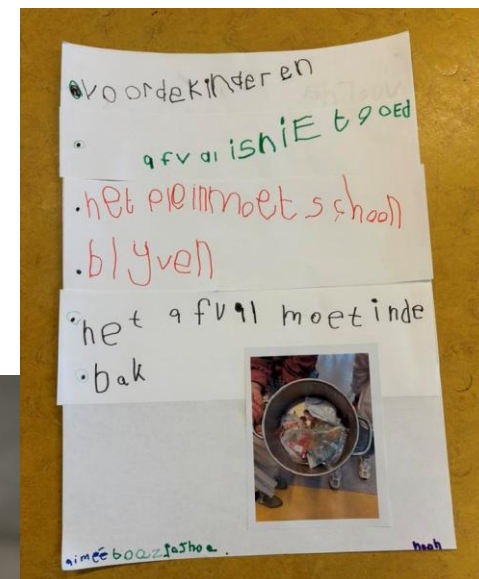
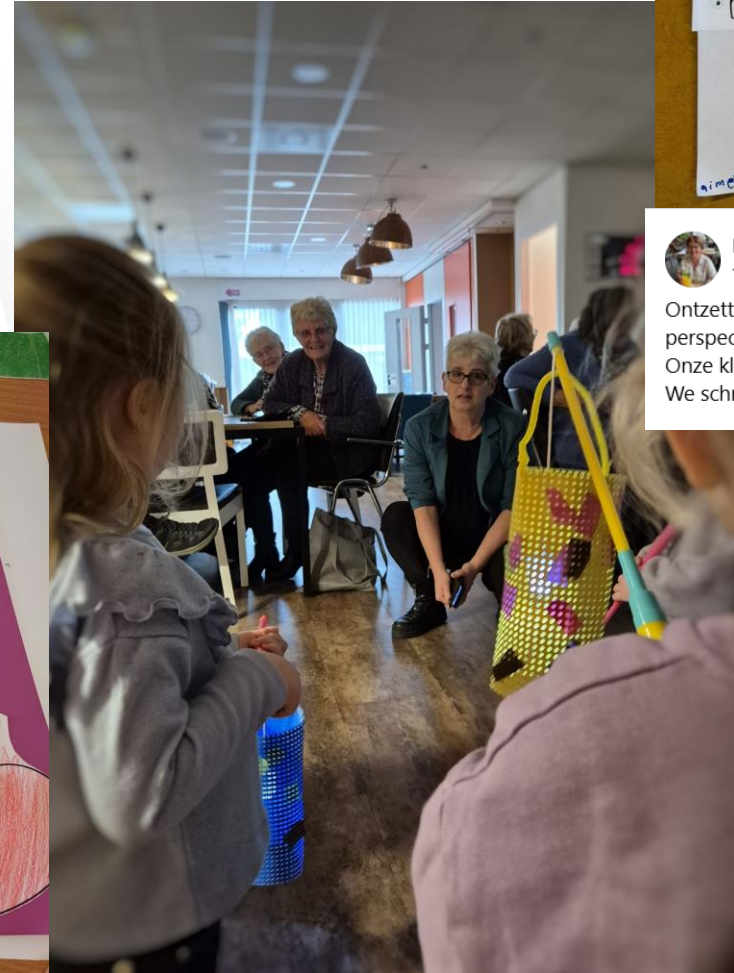

Thema's rondom burgerschap – brainstorm 2

- ▣ Reddingsbrigade (tekeningen gemaakt voor mensen die met de kerst moesten maken)
- ▣ Kringloop
- ▣ Vogels / vogelambulance (zorg voor omgeving, natuur)
- ▣ Zendingsproject (iemand laten komen die hier iets over vertelt)
- ▣ Thema landen
- ▣ Thema 'help' (blind/slechtziend)
- ▣ Afval, plastic soep (/water)
- ▣ Haas Huppel zoekt een uitweg (gehandicapt) – samen kunnen we alles
- ▣ Democratisch beslissen – bv. bij kiezen van schoolfruit
- ▣ Met kerst – kerstkaarten voor de buurt maken of thema post
- ▣ Actie schoenendoos
- ▣ Koningsdag (/koninklijke familie)
- ▣ Kleuter twee(ipv vier)daagse met ouderen uit een zorgcentrum
- ▣ Kerstliedjes in gebarentaal leren

Benutten van actuele gebeurtenissen

Heleen Goudriaan
15u · 🌐

Ontzettend leuk thema vanuit een ander perspectief dan het algemene thema 'de herfst'. Onze kleuters gingen ook aan de slag met afval. We schreven een brief voor alle groepen. Zó leuk!

Burgerschap binnen je thema(plan)

📖 Hoe kun je burgerschap verweven binnen je thema?

Themaplan 2b		Thema: _____ Groep: _____ periode: _____		 Leer- en ontwikkelingslijnen 4-7 jaar Product van Groene Academie
Routines <i>Dagelijks terugkerende activiteiten gekoppeld aan doelen (denk aan: elke ochtend dagen van de week bespreken, kinderen tellen).</i>	Huishoek	Onderzoeksactiviteiten/excursies (opening, afsluiting, vragenmuur)	Lees/luister/schrijfhoek	Grove motoriek 2 - KLIMMEN: klimt binnen een klautercircuit op verschillende hoogtes 2 - HUPPELEN: huppelt 2 - BALANCEREN: loopt over een schuin smal balanceervlak (evenwichtsbalk) zonder evenwichtsverstoring 2 - BALANCEREN: balanceert over een wip zonder evenwichtsverstoring 2 - HINKELEN: hinkelt 10 keer op voorkeursbeen 2 - VRIJ SPRINGEN: loopt via een bank omhoog en springt in een doorgaande beweging en komt met 2 benen tegelijk op de grond 2 - STEUNSPRINGEN: voert de hazensprong op de bank uit 2 - STEUNSPRINGEN: voert de wendsprong op de bank uit 2 - LOOPSPRINGEN: springt vanuit een doorgaande beweging over lage hindernissen in een parcours 2 - TOUWTJE SPRINGEN: springt in een touw gedraaid door de juf 2 - MIKKEN: gooit van een grotere afstand (2 – 2,5 meter) een pittenzak/bal tegen een hoog hangende en kleinere krant 2 - MIKKEN: gooit van een grotere afstand (2 – 2,5 meter) met een bal pilonnen omver 2 - MIKKEN: mikt een bal of pittenzak vanaf een grotere afstand in een kast
Spel 2b - HANDELEN: maakt samen plannen voor complexe spelscenario's 2b - ROLGEBRUIK: laat interactief thematisch rollenspel zien volgens voorbedacht plan 2b - SPEELDUUR: speelt een spelscenario van ± 20 minuten (in een rol) 2b - SPELVERHAAL: maakt vooraf plannen met anderen voor spelscenario's	Bouw/constructiehoek	Themahoek/leidende activiteit	Zand/watertafel	
Sociaal-emotioneel en burgerschap	Kringactiviteiten	Woordenschat	Werkjes/beeldende activiteiten	

Kansen!

Op het themaplan:

- 📅 Routines
- 📅 Het vak linksonder (sociaal-emotioneel) uitbreiden naar burgerschap
- 📅 Subthema's binnen je thema bedenken, die meer burgerschapsminded zijn
- 📅 Een paar keer per jaar losse burgerschapsthema's inzetten

- 📅 Wat doe je al? Wees je daar bewust van

- 📅 Denk vanuit een prentenboek

Meer weten?

 <https://www.gouwe-academie.nl/producten/zien>

 Vraag gratis de link aan naar een [webinar burgerschap](#) van Gouwe Academie om te zien wat wij je kunnen bieden!

Dit leer je in het webinar regulier onderwijs

In dit webinar leren we je hoe Zien!+ jou helpt om burgerschapsonderwijs naar een hoger niveau te tillen en een herstelopdracht op te lossen of zelfs te voorkomen.

Aan het einde van de webinar weet je:

- Wat je nodig hebt om meer inzicht te krijgen in jouw uitdaging rond Burgerschap.
- Hoe je dit eenvoudig met Zien!+ kunt doen.
- Met welke concrete acties jij Burgerschap verbetert.

Zet vandaag nog de eerste stap naar beter Burgerschapsonderwijs en krijg toegang tot de webinar.

Zien!+

onderbouw, gr 1-3

Zien!+ burgerschap

Ontwikkelvoorwaarden

Welbevinden

De leerling komt opgewekt over.
De leerling laat merken hoe hij zich voelt.
De leerling raakt niet van slag als een onbekende iets tegen hem zegt.
De leerling maakt een vitale en levenslustige indruk in een onbekende omgeving.
De leerling maakt onderdeel uit van de groep waarin hij zich op dat moment bevindt.
De leerling heeft mensen in zijn omgeving met wie hij het leuk vindt om dingen samen te doen.
De leerling ervaart dat anderen naar hem luisteren.

Betrokkenheid

De leerling laat merken wat hij in zijn omgeving belangrijk vindt.
De leerling kent belangrijke nieuwsberichten op een manier die aansluit bij de belevingswereld.
De leerling is geïnteresseerd in de inbreng van een ander.
De leerling doet zijn best om een ander te helpen.
De leerling doet zijn best om een ander mee te laten doen.
De leerling is nieuwsgierig naar hoe andere mensen leven.

Veiligheidsbeleving

De leerling kent voorbeelden van veilige en onveilige situaties.
De leerling kent voorbeelden van wat hij kan doen in een onveilige situatie.
De leerling kent voorbeelden van wat hij kan doen in een situatie waar hij niemand kent.
De leerling laat merken zich onder begeleiding van een volwassene veilig te voelen in het verkeer.
De leerling laat merken zich veilig te voelen in zijn buurt.

Aantasting van de Veiligheid

De leerling wordt uitgescholden om wie hij is.
De leerling wordt buitengesloten om wie hij is.
De leerling wordt uitgelachen om wie hij is.
De leerling wordt pijn gedaan om wie hij is.

Zien!+ burgerschap

Gedragregulerende vaardigheden

Ruimtenemend

Initiatief

De leerling vraagt om hulp.
De leerling helpt een ander.
De leerling doet mee in een gesprek.
De leerling geeft aan bij welke club of vereniging hij zou willen aansluiten.
De leerling start uit zichzelf een activiteit die goed is voor het milieu.
De leerling speelt met kinderen die hij niet kent.
De leerling vertelt uit zichzelf iets aan iemand die hij niet kent.
De leerling spreekt volwassenen anders aan dan leeftijdsgenoten.

Autonomie

De leerling laat merken wat hij ergens van vindt.
De leerling zegt wat hij ergens van vindt.
De leerling kiest wat hij zelf wil.
De leerling komt voor zichzelf op.
De leerling blijft bij wat hij ergens van vindt.

Zien!+ burgerschap

Gedragregulerende vaardigheden

Ruimtegevend

Inlevingsvermogen

De leerling doet aardig tegen een ander.
De leerling weet dat een ander zich anders kan voelen dan hijzelf.
De leerling ziet dat een ander hulp nodig heeft.
De leerling luistert naar het verhaal van een ander over wat hij meegemaakt heeft.
De leerling begrijpt dat wat hij doet gevolgen kan hebben voor anderen.
De leerling begrijpt dat een ander het fijn vindt als hij aardig tegen hem doet.

Flexibiliteit

De leerling weet wat hij moet doen bij een tegenvaller.
De leerling kan zich (eventueel met ondersteuning van een volwassene) over een emotie heen zetten.
De leerling bedenkt (eventueel met ondersteuning van een volwassene) bij een ruzie een oplossing.
De leerling luistert naar een ander als die iets anders wil dan hijzelf.
De leerling weet wat hij kan doen als hij in een onbekende omgeving is.

Impulsbeheersing

De leerling stopt wanneer dat moet.
De leerling denkt (na aanmoediging van een volwassene) na voordat hij reageert op een ander.
De leerling blijft rustig in een nieuwe of spannende situatie.
De leerling houdt zich in als hij boos wordt.
De leerling wacht (na aanmoediging van een volwassene) met het oplossen van een ruzie tot hij weer rustig is.
De leerling houdt zich aan de regels.

Zien!+ burgerschap

Reflectie en plannen

Zelfinzicht

De leerling denkt (eventueel met ondersteuning van een volwassene) na over waar hij goed in is.
De leerling denkt (eventueel met ondersteuning van een volwassene) na over waar hij minder goed in is.
De leerling leert van tips en fouten.
De leerling kan de basisemoties bij zichzelf benoemen.
De leerling weet wat hij wel en niet fijn vindt.
De leerling weet dat zijn thuis er anders uitziet dan die van een ander.
De leerling denkt na over wat hij zélf zou kunnen doen voor het milieu.

Denkvaardigheden

Creatief denken

De leerling verzint nieuwe oplossingen bij een probleem.
De leerling bedenkt nieuwe ideeën.
De leerling bedenkt verschillende manieren om iets aan te pakken.
De leerling bedenkt een nieuwe manier waardoor iedereen mee kan doen.
De leerling stelt verrassende vragen aan anderen.
De leerling probeert een idee voor zijn omgeving te verbeteren door een verrassende toevoeging te doen.

Kritisch denken

De leerling kan (eventueel met ondersteuning van een volwassene) uitleggen waarom hij iets vindt.
De leerling bedenkt of informatie waar of niet waar is.
De leerling kiest uit verschillende ideeën de beste oplossing.
De leerling vergelijkt wat hij zegt met dat wat een ander zegt.
De leerling denkt (eventueel met ondersteuning van een volwassene) na over wat hij van tips en tops van anderen kan leren.
De leerling vraagt door.
De leerling weet wat eerlijk en oneerlijk is.

Analytisch denken

De leerling kan samenvatten wat een ander gezegd heeft.
De leerling kan (eventueel met ondersteuning van een volwassene) in stappen uitleggen.
De leerling laat zien dat hij meerdere onderwerpen aan elkaar kan verbinden.
De leerling herkent verschillen tussen mensen die hij niet kent.
De leerling herkent overeenkomsten tussen mensen die hij niet kent.
De leerling wil meer te weten komen over iets wat er is gebeurd.

SLRO

groep 1/2

SLRO burgerschap

Samen – kennis

De leerling weet dat hij een ander kan helpen, bijvoorbeeld vanuit de Bijbelverhalen.
De leerling weet dat het fijn is om met vriendjes of vriendinnetjes te spelen.

Samen – vaardigheden

De leerling kan de ander helpen met kleine taken/klusjes (met aansporing van de leerkracht).
De leerling kan contact leggen met andere kinderen.

Samen – attituden

De leerling wil de ander helpen met kleine taken.
De leerling wil contact leggen met een ander kind.

SLRO burgerschap

Schepping – kennis

De leerling weet dat God alles goed heeft geschapen.
De leerling weet dat het belangrijk is om netjes met de natuur om te gaan.
De leerling weet dat afval de natuur vervuult.
De leerling weet dat afval scheiden bijdraagt aan het zorgen voor Gods schepping.
De leerling weet dat water belangrijk is om van te leven.

Schepping – vaardigheden

De leerling kan zuinig omgaan met de natuur bij hem in de buurt.
De leerling kan afval scheiden.
De leerling kan zuinig omgaan met drinkwater.

Schepping – attituden

De leerling wil netjes omgaan met de natuur bij hem in de buurt.
De leerling wil afval scheiden.
De leerling wil zuinig omgaan met drinkwater.

SLRO burgerschap

Democratie – kennis

De leerling kent de regels in de klas.
De leerling weet dat regels en afspraken voor iedereen gelden.
De leerling weet dat regels helpen om samen te kunnen spelen en werken.
De leerling kent de gespreksregels (luisteren en de ander uit laten praten).

Democratie – vaardigheden

De leerling kan zich houden aan de regels.
De leerling kan regels bedenken om samen fijn te kunnen spelen en werken.
De leerling kan luisteren naar de ander.
De leerling kan de ander uit laten praten.

Democratie – attituden

De leerling wil zich houden aan de regels.
De leerling wil in gesprek gaan over de regels van het spelen en werken.
De leerling wil naar de ander luisteren.
De leerling wil de ander uit laten praten.

SLRO burgerschap

Verschillen – kennis

De leerling weet dat de kinderen in zijn klas gelijk zijn aan elkaar, ook als zij van elkaar verschillen.
De leerling weet dat God elk mens anders heeft geschapen.
De leerling weet dat alle kinderen gelijk zijn aan elkaar.

Verschillen – vaardigheden

De leerling kan verschillen herkennen die hij ziet tussen hem en zijn klasgenoten.
De leerling kan met iedereen gelijk omgaan.
De leerling luistert naar de juf/meester en naar andere kinderen.

Verschillen – attituden

De leerling wil goed omgaan met de verschillen tussen hem en de ander.
De leerling wil, als hij speelt met iemand, samen iets bedenken waar ze het allebei mee eens zijn.

SLRO burgerschap

Digitaal – kennis

De leerling weet dat er een limiet is aan zijn schermtijd.
De leerling weet wanneer een film of game niet past bij de Bijbel.

Digitaal – vaardigheden

De leerling kan benoemen dat er een limiet is aan zijn schermtijd.
De leerling kan benoemen welke onderdelen van een film, app of game niet passen bij de Bijbel.

Digitaal – attituden

De leerling wil naast schermtijd ook ontspannen door middel van bijvoorbeeld (prenten)boeken, spelletjes of creatief bezig zijn.

SLRO burgerschap

Wereld – kennis

De leerling weet dat andere landen andere gewoontes hebben.
De leerling weet dat er in Nederland mensen wonen die uit een ander land komen.
De leerling weet dat er arme mensen zijn, in Nederland en in andere landen.
De leerling weet dat geld geven aan de ander hoort bij een christelijk leven.

Wereld – vaardigheden

De leerling kan verschillende dagelijkse gewoonten uit verschillende landen benoemen.
De leerling kan verschillende dagelijkse gewoonten uitvoeren, zoals begroeten, afscheid nemen en netjes eten.
De leerling kan het nut van zending benoemen.

Wereld – attituden

De leerling wil respect hebben voor andere mensen met andere gewoonten.
De leerling wil zorgen voor arme mensen.

Themalijs*

groep 1/2

Themalijs burgerschap

Samen – kennis

De leerling weet dat hij een ander kan helpen.
De leerling weet dat het fijn is om met vriendjes of vriendinnetjes te spelen.

Samen – vaardigheden

De leerling kan de ander helpen met kleine taken/klusjes (met aansporing van de leerkracht).
De leerling kan contact leggen met andere kinderen.

Samen – attituden

De leerling wil de ander helpen met kleine taken.
De leerling wil contact leggen met een ander kind.

Themalijs burgerschap

Duurzaamheid – kennis

De leerling weet dat het belangrijk is om netjes met de natuur om te gaan.
De leerling weet dat afval de natuur vervuult.
De leerling weet dat afval scheiden bijdraagt aan het netjes houden van de natuur.
De leerling weet dat water belangrijk is om van te leven.

Duurzaamheid – vaardigheden

De leerling kan zuinig omgaan met de natuur bij hem in de buurt.
De leerling kan afval scheiden.
De leerling kan zuinig omgaan met drinkwater.

Duurzaamheid – attituden

De leerling wil netjes omgaan met de natuur bij hem in de buurt.
De leerling wil afval scheiden.
De leerling wil zuinig omgaan met drinkwater.

Themalijs burgerschap

Democratie – kennis

De leerling kent de regels in de groep.
De leerling weet dat regels en afspraken voor iedereen gelden.
De leerling weet dat regels helpen om samen te kunnen spelen en werken.
De leerling kent de gespreksregels (luisteren en de ander uit laten praten).

Democratie – vaardigheden

De leerling kan zich aan de groepsregels houden.
De leerling kan regels bedenken om samen fijn te spelen en te werken.
De leerling kan luisteren naar de ander.
De leerling kan de ander uit laten praten.

Democratie – attituden

De leerling wil zich houden aan de regels in de groep.
De leerling wil in gesprek gaan over de regels van het spelen en werken.
De leerling wil naar de ander luisteren.
De leerling wil de ander uit laten praten.

Themalijs burgerschap

Verschillen – kennis

De leerling weet dat de kinderen in zijn klas gelijk zijn aan elkaar, ook als zij van elkaar verschillen.
De leerling weet dat alle kinderen gelijk zijn aan elkaar.

Verschillen – vaardigheden

De leerling kan verschillen herkennen die hij ziet tussen hem en zijn klasgenoten.
De leerling kan met iedereen gelijk omgaan.
De leerling luistert naar de juf/meester en naar andere kinderen.

Verschillen – attituden

De leerling wil goed omgaan met de verschillen tussen hem en de ander.
De leerling wil, als hij speelt met iemand, samen iets bedenken waar ze het allebei mee eens zijn.

Themalijs burgerschap

Digitaal – kennis

De leerling weet dat er een limiet is aan zijn schermtijd.

Digitaal – vaardigheden

De leerling kan benoemen dat er een limiet is aan zijn schermtijd.

Digitaal – attituden

De leerling wil naast schermtijd ook ontspannen door middel van bijvoorbeeld (prenten)boeken, spelletjes of creatief bezig zijn.

Themalijs burgerschap

Wereld – kennis

De leerling weet dat andere landen andere gewoontes hebben.
De leerling weet dat er in Nederland mensen wonen die uit een ander land komen.
De leerling weet dat er arme mensen zijn, in Nederland en in andere landen.

Wereld – vaardigheden

De leerling kan verschillende dagelijkse gewoontes uitvoeren, zoals begroeten, afscheid nemen en netjes eten.
De leerling kan verschillende dagelijkse gewoontes uit verschillende landen benoemen.

Wereld – attituden

De leerling wil respect hebben voor andere mensen met andere gewoontes.
De leerling wil zorgen voor arme mensen.

**zomer '26 worden hier nog een aantal kleine aanpassingen in doorgevoerd.*

Bedankt voor je aandacht!

Doreanne Jansen - onderwijsadviseur

[+31182760348](tel:+31182760348)

d.jansen@gouwe-academie.nl

www.gouwe-academie.nl

LICHTER

Minder
werkdruk

LEUKER

Meer
werkplezier

BETER

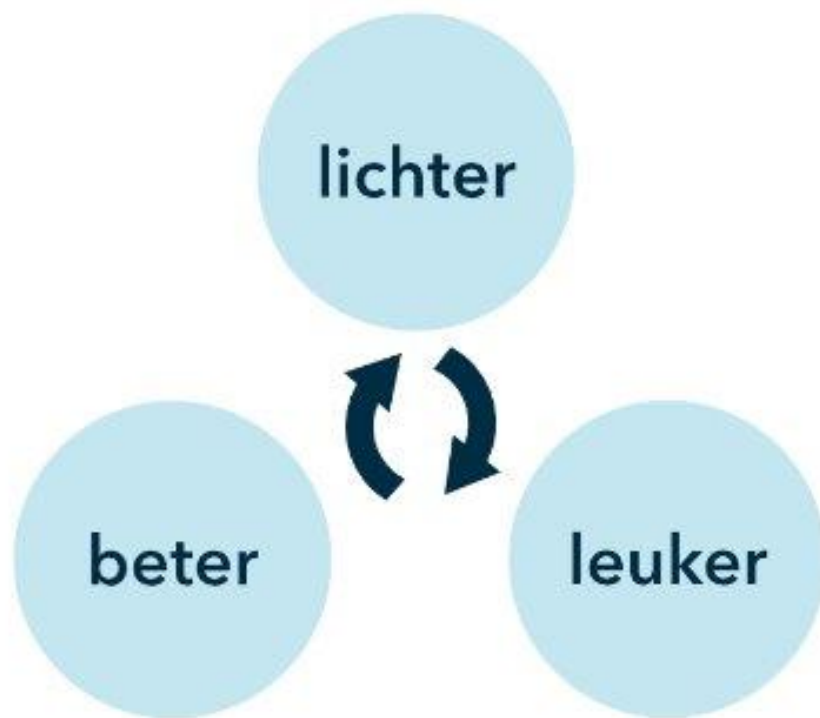
Betere
onderwijskwaliteit

20+ jaar
ervaring

ca. 50
professionals

aan de basis
van ParnasSys

Waar begin je?

ONTWIKKELTHEMA'S

Vorming & Coaching

Schoolkwaliteit

Jonge Kind

De basis op orde (HOGW)

Administratie in ParnasSys

Oudercommunicatie

Flexibilisering

Passend onderwijs